

Η ΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΚΑΘΟΛΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΕΝ ΤΗ, «ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΩΝ»,*

(ΤΟΥ AMSTERDAM)

ΥΠΟ

ΓΕΡΑΣΙΜΟΥ Ι. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΤΑΚΤΙΚΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΗΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΕΝ ΤΩ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΙ ΑΘΗΝΩΝ

β) Φρονῶ ὅτι ὀρθῶς ἐπράξαμεν μεταβάντες εἰς τὸ Amsterdam, διότι τοιουτοτρόπως ἐξήσαμεν τὰ προβλήματα τῆς Οἰκουμενικῆς Κινήσεως. Τότε ἡμεῖς ἀνέτοιμοι, μόνον, ὡς πρὸς τὸ θέμα τοῦ Καταστατικοῦ τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» οὐχὶ δὲ ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ θέματα.

γ) Τὸ συνέδριον τῆς Lund εἶναι συνέδριον Σπουδῶν καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν δυνάμεθα παρὰ νὰ παραστῶμεν, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα, ὑπὸ τὴν ὁποίαν παρέστημεν εἰς τὰ δογματικὰ συνέδρια τῆς Λωζάννης (1927) καὶ Ἐδιμβούργου (1937), πολλῶ μᾶλλον, ὅτι διὰ τοῦ συνεδρίου τοῦ Amsterdam συνεδέθημεν πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους διὰ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ ἄχρις ὥρας δὲν ἔλαβον αἱ Ἐκκλησίαι μας θέσιν διάφορον, τῆς μέχρι τοῦ 1948, ἔναντι τῶν ἑτεροδόξων, (ἐννοῶ ἔναντι τοῦ 1ου ἄρθρου τοῦ Καταστατικοῦ). Ὁ μετέχων εἰς τὸ μείζον δὲν δύναται νὰ μὴ μετέχη εἰς τὸ ἔλασσον. (μείζων εἶναι: ἡ σύνδεσις διὰ τοῦ καταστατικοῦ καὶ ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν Γεν. Συνέλευσιν καὶ τὸ Διοικ. Συμβούλιον ἐν τῷ ὁποίῳ συνδέομεθα ὀργανικῶς de jure profano ἐπὶ ἐκκλησιολογικῆς βάσεως μετ' ἑτεροδόξων⁽¹⁾, ἔλασσον δὲ εἶναι ἡ ἀπλὴ ἐπαφὴ εἰς συνέδρια ἢ ἐπιτροπὰς μελετῶν ἢ σπουδῶν)⁽²⁾.

δ) Θεωρῶ, ὅτι εἶναι ἐγγύησις δι' ἡμᾶς ἡ ὑπαρξις τοῦ πλαισίου τῶν ἀπόψεων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἢ Θεολογίας περὶ τῶν ὑπὸ συζήτησιν ἐνώπιον τοῦ Συνεδρίου τοῦ Lund ζητημάτων, ἐφ' ὅσον ἐδέχθημεν κατ' ἀρχὴν τοῦτο εἰς προηγουμένην συνεδρίαν. Ἐπειτα ἡ εἰς περίπτωσιν ἀνάγκης κατάθεσις δηλώσεως ἐπὶ τῶν πορισμάτων τοῦ συνεδρίου, ὑπὸ τῆς Ὁρθο-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 63.

1. Τινὲς ἐκ τῶν Ἑλλήνων θεολόγων χαρακτηρίζουσι τοὺς προτεστάντας, ὡς αἰρετικούς. Τοῦτο ἐν τῇ οὐσίᾳ εἶναι ἀληθές, ἀλλὰ πρέπει εἶναι νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἐφόσον δὲν ὑπάρχουν συνοδικαὶ ἀποφάνσεις τῶν Ἐκκλησιῶν μας ἢ δὲ προοπάθεια πρὸς σχηματισμὸν ἐνιαίου ἠθικοῦ μετώπου τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ κόσμου, ὡς καὶ ἡ δογματικὴ προσέγγις δὲν πρέπει νὰ χαλαρωθῶν, καλὸν εἶναι, πρὸς καιρὸν, νὰ μὴ χρησιμοποιοῦται ὁ ἀνωτέρω χαρακτηρισμός.

2. Ἡ γνώμη τοῦ καθηγητοῦ Ἀλιβιζάτου, ὅτι δὲν πρόκειται περὶ συνεδρίου διαπραγματεύσεων πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀποδίδει ἀκριβῶς τὰ πράγματα.

δόξου ἀντιπροσωπείας, ἐξασφαλίζει τὴν πλήρη, ἀξιοπρεπῆ καὶ ἔγκυρον παρουσίασιν τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας.

ε) Θεωρῶ ὅμως, *ὅτι εἶναι ἀνοικτὸν τὸ θέμα* τῆς συνεχίσεως ἢ μὴ τῆς συνδέσεώς μας πρὸς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν», διὰ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ δύο σώματα αὐτῆς, ἤτοι τὴν Γεν. Συνέλευσιν καὶ τὸ Διοικ. Συμβούλιον. Ἐκεῖ ἄλλως τε καὶ περιορίζεται τὸ πρόβλημα ἀρχῆς (princip) τῶν σχέσεων τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους. Εἶχον προτείνει προκαταρκτικῶς τὴν ἐξ ἀμφοτέρων τῶν σωμάτων ἀνάκλησιν τῶν ἐπισκόπων, ὡς ἐχόντων μείζονα ἡμῶν τῶν λαϊκῶν εὐθύνην ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὴν γνώμην ταύτην ἐμμένω σταθερῶς. Τὸ πρόβλημα ἀρχῆς δέον νὰ τὸ λύσωμεν πρὸ τῆς Β' Γεν. Συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, ἢ ὅποια θὰ συγκροτηθῇ κατὰ τὸ 1954.

Εἶναι προφανές, ὅτι διὰ τῆς ἀνωτέρω γνώμης μου *τοποθετοῦμαι εἰς τὸ μέσον* μεταξὺ τῶν ἀντιτιθεμένων ἀπόψεων, διότι ἐνῶ διὰ λόγους συνεπειᾶς τῆς Ἐκκλησίας μας — ἢ ὅποια πρέπει νὰ εἶναι ἀκόλουθος πρὸς ἑαυτήν, ὡς ἐνεφανίσθη ἐν Λαζάνῃ, Ἐδιμβούργῳ, Amsterdam καὶ 4 ἔτη μετ' αὐτὸ — εἶμαι ὑπὲρ τῆς συμμετοχῆς, διὰ τακτικῶν μελῶν, εἰς τὸ ἐν Lund συνέδριον, *ἐπὶ τὰς προϋποθέσεις πού εἶδομεν*, ταῦτοχρόνως διεκήρυξα ἀπεριφράστως, ὅτι εἶναι ἀνοικτὸν ἐνώπιον τῶν Συνόδων τῶν Ἐκκλησιῶν μας τὸ ζήτημα ἀρχῆς, ἔνεκα τοῦ ὁποίου καὶ προέτεινα πρῶτος καὶ ἐμμένω σταθερῶς εἰς τὴν γνώμην περὶ τῆς ἀνάγκης λήψεως ἐκ μέρους τῶν Ἐκκλησιῶν τοῦ *διοικητικοῦ μέτρου* τῆς ἀνακλήσεως τῶν ἐπισκόπων.

Εἶναι ὡσαύτως νομίζω προφανές, ὅτι ἡ ἡμετέρα γνώμη εἶναι ἡ ὀρθότερα, διότι ἡ ἀποδοχὴ τῆς ἄλλης, περὶ ἀπουτολῆς συμβούλων ἢ ἐπισκεπτῶν (visitors), δὲν ἀντίκειται ἀπλῶς πρὸς τὸ γεγονός τῆς ἐξακολουθήσεως — ἐπὶ 4 ἔτη — τῆς παρουσίας, ἄνευ ἐπιφυλάξεων, εἰς τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον τῶν Ἐκκλησιῶν, τῶν ἐπισήμων ἀντιπροσώπων τῶν Ἐκκλησιῶν Κ/πόλεως καὶ Ἑλλάδος, *ὡς τακτικῶν - μονίμων μελῶν*, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ γεγονός, ὅτι οὐδεμίαν ἐξέφερον εἰσέτι αἱ Σύνοδοι τῶν Ἐκκλησιῶν μας γνώμην περὶ τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Amsterdam. Εἶναι ἄρα διαδικαστικῶς ἐσφαλμένη ἡ γνώμη περὶ συμβουλευτικῶν μελῶν ἢ ἐπισκεπτῶν. Διὰ νὰ γίνῃ σαφές τὸ πρᾶγμα σημειοῦμεν τὸ ἑξῆς: Κατὰ τὴν ἀρχικὴν ἀπόφασιν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀντιπρόσωποι αὐτῆς θὰ ἦσαν οἱ μητροπολίται Φθιώτιδος καὶ Θεσσαλονίκης καὶ ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζάτος, οἵτινες εἶναι τακτικὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὅθεν ἐὰν μετέβαινον, ὡς παρατηρηταὶ ἢ ἐπισκέπται, θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐρωτηθῶσι: πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν *διπλὴν ιδιότητα*, ἤτοι τοῦ τακτικοῦ Συμβούλου καὶ τοῦ ἐπισκέπτου!! Εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι τις μέλος καὶ μὴ μέλος (!) ἐνὸς ὀργανισμοῦ; Εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων θὰ ἐξετιθέμεθα τοιουτοτρόπως, ὡς ἀνακόλουθοι καὶ *παραδόξως σκεπτόμενοι*. Μετέχοντες εἰς τὸ μείζον, διὰ τῶν ἀνωτέρω προσώπων, θέλομεν

νά μὴ μετέχομεν εἰς τὸ ἔλασσον!! Ἡ ἀκολουθία σκέψεως καὶ πράξεων ἀποτελεῖ προϋπόθεσιν τῆς σοβαρᾶς ἐμφανίσεως τῆς ἡμετέρας Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας. Ἐὰν τοῦλάχιστον εἶχομεν ἀνακαλέσει ἐγκαίρως τοὺς ἀρχιερεῖς ἀπὸ τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον, προληπτικῶς καὶ διὰ τὰ δεῖξωμεν τὴν ἀντίθεσίν μας πρὸς τὸ ἰὸν ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ τοῦ Amsterdam, θὰ εἶχομεν ἴσως τὸ δικαίωμα νὰ δεῖξωμεν ἐπιφυλάξεις καὶ εἰς τὸν τρόπον συμμετοχῆς εἰς τὸ δογματικὸν συνέδριον τῆς Lund, ἂν καὶ δὲν θὰ ἦτο ἀδύνατον νὰ ἐγερθῇ τις ἐν αὐτῷ καὶ νὰ ἐρωτήσῃ τοὺς ἀντιπροσώπους μας περαιτέρω: διατί μετέσχον αἱ Ἐκκλησίαι μας, ὡς τακτικά μέλη τῶν συνεδρίων Λωζάννης καὶ Ἐδιμβούργου καὶ τώρα ὡς ἐπισκέπται; Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι δὲν θὰ ἠδύνατο ν' ἀπαντήσουν εἰς τὰ ἐρωτήματα.

Παρὰ ταῦτα δὲν δύναμαι ν' ἀρνηθῶ, ὅτι οἱ ἀντιθέτως σκεπτόμενοι καὶ μὴ ἐπιθυμοῦντες τὴν συμμετοχὴν εἰς αὐτά, ἀλλὰ τὴν ἀπλὴν παρακολούθησιν, διὰ παρατηρητῶν ἢ ἐπισκεπτῶν συνιστῶντες, ὠρῶντο, τοῦτο μὲν ἀπὸ τὴν ἀναμφισβήτητον σοβαρότητα τῶν δογματικῶν συνεδρίων, ἐν οἷς ἐκδηλοῦται ἡ τάσις συμβιβασμοῦ τῶν ἀντιθέτων ἀπόψεων δι' ἐκφράσεων στερουμένων δογματικῆς ἀκριβείας, ἣν θηρεύομεν ἡμεῖς (kompromisse), τοῦτο δὲ ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ταῦτα, ὄντα πολυπληθῆ καὶ καλῶς παρεσκευασμένα, παρουσιάζουσι κυρίως προτεσταντικὴν ὄψιν καὶ ὕψην (πρβλ. τὸ ἀνωτέρω ὑπόμνημα τοῦ μητροπολίτου Σάμου δημοσιευθὲν ἐν τῇ «Ἐνωρίᾳ» 1952 σελ. 117 ἐξ, 133 ἐξ, 149 ἐξ, 154 ἐξ).

Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ἡ ἀπάντησις τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς, ἀποσταλεῖσα ἐσπευσμένως, ἵνα προλάβῃ τὴν διάκόπτουσαν, λόγῳ τοῦ θέρους, τὰς ἐργασίας αὐτῆς Δ' Σύνοδον (1), δὲν ἤχθη πρὸ αὐτῆς κατὰ τὴν τελευταίαν αὐτῆς συνεδρίαν, ὁδηγεῖ, πιθανῶς, τοὺς οὕτω σκεπτομένους εἰς τὴν ἄποψιν, ὅτι τὴν ὀξεῖαν ἀντίθεσιν αὐτῶν πρὸς τὰ γινόμενα δὲν δύνανται ν' ἀναμένουν διὰ τὰ ἐκδηλώσουσιν ἐκεῖ ὅπου ἡμεῖς θεωροῦμεν, ὅτι πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ (ἦτοι εἰς τὸ καιρῖον ζήτημα τῆς συνδέσεως ἐν τῷ Συμβουλίῳ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας μετ' ἐτεροδόξων), ἀλλ' ὅπου εἶναι δυνατόν. Τὴν ἄποψιν ταύτην τῆς σκοπιμότητος στηρίζει τὸ γεγονός, ὅτι ἐπὶ ἔτη 4 αἱ Ἐκκλησίαι μας δὲν εὔρον τρόπον πλήρους συνεννοήσεως καὶ ἀντιμετωπίσεως τοῦ σημαντικοῦ προβλήματος, ὥστε τοῦλάχιστον αἱ Ἑλληνικαὶ νὰ παρουσιάσουν ἐνιαῖον μέτωπον (2).

1. Ἐνεκα τοῦ ἐσπευσμένου τῆς ἀπαντήσεως δὲν μετέχομεν τῆς συντάξεως τοῦ τελικοῦ κειμένου, ὡς ὤρισεν ἡ Σχολή. Ἀναμφιβόλως κάτι θὰ ἦτο δυνατόν νὰ προστεθῇ ἀκόμη εἰς τὸ α' σημεῖον.

2. Ἐχουν λοιπὸν κατὰ βᾶθος δίκαιον εἰς τὴν οὐσίαν, ἀλλ' ὁ τρόπος καθ' ὃν θέλουσιν νὰ ἐκδηλώσουσιν τὰς ἐπιφυλάξεις των δὲν εἶναι ὁ πρέπων, ὁ προσσημοζόμενος δηλονότι πρὸς τὰς δημιουργηθείσας διὰ τοῦ καταστατικοῦ τοῦ Amsterdam συνθήκας. Ἀλλ' ἴσως τινὲς εἶπουν: δὲν δυνάμεθα νὰ δημιουργήσωμεν ἴδιον τρόπον ἐπικοινωνίας; Ἀπάντησις: ναί, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὄρον, ὅτι θὰ δηλώσωμεν, ὅτι δὲν μετέχομεν

Ἄλλ' ἀκριβῶς τὸ γεγονός τοῦτο εἶναι, καθ' ἡμᾶς, ἀποφασιστικὸν καὶ στηρίζει τὴν ἡμετέραν ἄποψιν, ὅπως μὴ ἐμφανισθῶμεν ἀνακόλουθοι ἐνώπιον τῶν ἑτεροδόξων. Τοῦτο δὲν θὰ ἦτο σοβαρὸν καὶ θὰ ἐξέθετε ἀνεπανορθώτως τὸ κῆρος τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θεολογίας.

Οὕτω τίθενται πρὸς ἡμῶν τὰ ζητήματα, διότι δὲν δυνάμεθα νὰ συνδεόμεθα ἐπὶ ἑλλιποῦς δογματικῆς βάσεως, νὰ συμμετέχωμεν τῶν συμβουλιῶν καὶ νὰ μὴ συμμετέχωμεν εἰς τὰ συνέδρια.

Ἐνεκα τῶν λόγων τούτων εὗρισκω, ὅτι ὀρθῶς ὁ καθηγητὴς Ἀλιβιζάτος ὑπεβोधήθησε τὴν ματαιώσιν τῆς μεταβάσεώς του εἰς τὸ ἐν Lund Συνέδριον. Οὕτω δὲν ἐστάλη κανεὶς ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ ἐν λόγῳ Συνέδριον. Πάντως οἱ ξένοι ἠσθάνθησαν τὴν ἀπουσίαν ταύτην, δεδομένου ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία οὐδέποτε ἀπουσίασεν, εἶναι δὲ καὶ ἡ μεγαλυτέρα τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν. Τὸ Οἶκ. Πατριαρχεῖον, παρὰ τὴν Ἐγκύκλιόν του, ἀπέστειλεν ἀντιπροσώπους 2 νέους, ἓνα παλαιὸν καθηγητὴν τῆς κατὰ Χάλκην Θεολογικῆς Σχολῆς καὶ 2 διακεκριμένους ρώσσοις θεολόγους, τὸν αἰδ. Φλορόφσκι καὶ τὸν κ. Zander, τοῦ ἐν Παρισίοις Ἰνστιτούτου, μὲ ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Θυατείρων κ. Ἀθηναγόραν. Οὗτος ἀντιπροσώπευε καὶ τὸ Πατριαρχεῖον Ἀντιοχείας (τὸ πρῶτον μετέχον εἰς συνέδριον τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν») καὶ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Κύπρου. Ἡ δὴλωσις τοῦ Σεβ. Θυατείρων, ἐνδιαφέρονσα καθ' ἑαυτήν, εἶναι ἀνακριβής, ὡς πρὸς τοὺς λόγους τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν μὴ συμμετοχὴν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (διὰ τὸ Πατριαρχεῖον Ἱεροσολύμων δὲν γνωρίζομεν διατί δὲν μετέσχε).

Σημαντικὴ εἶναι ἡ δὴλωσις του, ὅτι ἐδόθη ἐντολὴ νὰ μὴ μετάσχουν τῶν δογματικῶν συζητήσεων⁽¹⁾, ἀλλ' αἱ ὀδηγίαι αὐταί, προσέθεσε, δὲν ἔχουν ποσῶς χαρακτῆρα ἐχθρικόν, οὐδὲ εἶναι δεῖγμα διαθέσεως ἀδιαφορίας ἐκ μέρους τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας πρὸς τὸ ἔργον τοῦ Συνεδρίου τούτου. Τοῦναντίον. «Ἀὕτη διάκειται εἴπερ ποτὲ εἰλικρινῶς φιλική (sic). Τὸ γεγονός τοῦτο φαίνεται ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἐπιστολὴν τῆς Α. Μακαριότητος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸν Γραμματέα τοῦ Συνεδρίου αἰδ. Oliver Tomkins. Ἴδου αὕτη :

«Ἐπιθυμῶ νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἡ ἀπουσία Ἀντιπροσωπείας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸ ἐν Lund Συνέδριον κατ' οὐδένα τρόπον ἔχει τὴν ἔννοιαν ἀλλαγῆς εἰς τὴν τακτικὴν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν ἢ τῆς συμμετοχῆς αὐτῆς, ὡς μέλους τοῦ Παγκοσμίου Συνεδρίου τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν

τοῦ Ὁργανισμοῦ, ὅτε καὶ θὰ ἔχωμεν τὴν ἐλευθερίαν νὰ καθορίσωμεν τὴν θέσιν μας. Τότε θὰ εἶναι καὶ οἱ διοικοῦντες τὸν Ὁργανισμόν ἐλεύθεροι νὰ τὰς δεχθοῦν ἢ νὰ μὴ τὰς δεχθοῦν. Αὕτη εἶναι ἡ ἀκριβὴς θέσις τῶν πραγμάτων.

1. Τὸ σχόλιον τῶν «Churches Times» τοῦ Λονδίνου εἶναι λίαν ἀξιοπρόσεκτον Ἴδε τοῦτο εἰς «Ἐκκλησίαν» 1952 σελ. 297. Εἰς σ. 295 ἡ δὴλωσις τοῦ Θυατείρων.

διαφόρων Ἐπιτροπῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἔχουν διορισθῆ μέλη ἐξ Ἑλλάδος· οὐδὲ ἔχει τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἡ συνεργασία ἡμῶν ἔχει ἐλαττωθῆ. Ἐσχομεν μακρὰν καὶ ἀποτελεσματικὴν ἐπαφὴν μὲ τὰς συνεργάτιδας Ἐκκλησίας εἰς τὸ Παγκόσμιον Συνέδριον τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ διὰ τῶν σχέσεων αὐτῶν ἐγνωρίσαμεν περισσότερον καὶ καλλίτερον τὰς συνεργάτιδας Ἐκκλησίας, ἡ δὲ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία ἔγινε περισσότερον γνωστὴ καὶ ἀπολαύει ἐκτιμήσεως μεταξὺ τῶν πολλῶν Ἐκκλησιῶν μελῶν αὐτοῦ».

Μετὰ ταῦτα ὁ Σεβ. Θυατείρων συνεχίζει :

«Ὁ λόγος διὰ τὰς ἀνωτέρω ὁδηγίας εἶναι φυσικὸν προῖον τῆς δογματικῆς καὶ ποιμαντικῆς τακτικῆς τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, καθ' ὅλην τὴν ἐπὶ δεκαεννέα αἰῶνας ζωὴν αὐτῆς, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἐν τῇ Ἑλληνικῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ αἱ ἀτομικαὶ θεολογικαὶ γνῶμαι δὲν ἔχουν ἀφ' ἑαυτῶν καμμίαν ἀπολύτως ἀξίαν. Μόνον ἡ ὅλη Ἐκκλησία, κλῆρος καὶ λαός, καὶ πρὸ παντὸς ἡ Ἱεραρχία αὐτῆς, τῶν ἐπισκόπων ἐκφραζομένων οὐχὶ ἀτομικῶς ἀλλ' ἐν ἱεραῖς Συνόδοις, ὑπὸ τὴν ἐπιστάσιαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἐκφράζει καὶ διατυποῖ τὴν διδασκαλίαν τῆς πίστεως αὐτῆς.

Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἱεραρχία τῆς ὅλης Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπιφυλάσσει δι' ἑαυτὴν καὶ μόνην τὸ δικαίωμα νὰ ὀρίξη τί εἶναι σφαλερὸν εἰς θρησκευτικὰ ζητήματα καὶ τί εἶναι σύμφωνον ἢ ἀσύμφωνον πρὸς τὴν πίστιν αὐτῆς. Διὰ τοῦτο αὕτη ἐπιτρέπει εἰς τοὺς θεολόγους αὐτῆς ἢ τοὺς Καθηγητὰς τῆς θεολογίας τῶν Ὁρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν, καὶ πρὸ παντὸς εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτῆς ἐν Συνεδρίοις, νὰ κάμνουν μόνον θετικὰς καὶ ὀριστικὰς ἀνακοινώσεις ἀξιωματικῶς περὶ τῆς πίστεώς μας, χωρὶς νὰ ἐμπλέκωνται εἰς ἀγόνους συζητήσεις, ἢ νὰ ψηφίζουν δι' ἀποφάσεις ἐπὶ ζητημάτων πίστεως, λατρείας καὶ διοικήσεως, τὰ ὁποῖα ἄλλωστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ καθορισθοῦν κατὰ τοιοῦτον τρόπον.

Τοῦτο δὲν εἶναι τι νέον· οὕτω συνέβαινε πάντοτε, διότι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία γνωρίζει καὶ διακηρύττει, ὅτι τὸ περιεχόμενον τῆς πίστεώς της δὲν εἶναι ἀνθρώπινος διδασκαλία καὶ ἀνθρώπινα ἐντάλματα, ἀλλὰ θεῖα τοιαυτὰ καὶ οὐδεὶς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ συγγῆ αὐτὰ μὲ ἀτομικὰς γνώμας περὶ αὐτῶν. Αὕτη εἶναι ἡ ὅλη καὶ μόνη Ἐκκλησία, τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ἐντολοδόχος τῶν Ἀποστόλων. Οὕτω αὕτη μόνη δύναται νὰ καθορίξη τὴν πίστιν. Καὶ εἴμεθα βέβαιοι, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀπόδειξις τῆς μοναδικότητός της.

Οὕτω, ἀντιπρόσωποι τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς τὸ Συνέδριον θὰ εἶναι παρόντες εἰς ὅλα τὰ τμήματα αὐτοῦ. Θὰ παρακολουθοῦν μὲ ἀδιάπτωτον ἐνδιαφέρον τὰς συζητήσεις καὶ θὰ εἶναι ἔτοιμοι νὰ δώσουν πληροφορίας ἐπὶ ζητημάτων σχετικῶν μὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ἀλλ' ὄχι νὰ ἐκφράζουν τὰς γνώμας των ἢ καὶ ἀκόμη τὴν γνώμην τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν, ὡς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῶν ποικίλων χριστιανικῶν ὁμάδων ἐν τῷ Συνεδρίῳ τούτῳ. Ἦλθομεν ἐδῶ ὄχι διὰ νὰ ἐπικρίνωμεν ἄλλας

Ἐκκλησίας, ἀλλὰ διὰ νὰ τὰς βοηθήσωμεν νὰ ἴδουν τὴν ἀλήθειαν, νὰ διαφωτίσωμεν τὴν σκέψιν των μὲ ἀδελφικὸν τρόπον, πληροφοροῦντες αὐτὰς περὶ τῆς διδασκαλίας τῆς Μιᾶς, Ἀγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις εἶναι ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, ἀναλλοίωτος ἀπὸ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς.

Πρὶν ἢ κατέλθω τοῦ βήματος τούτου, λαμβάνω τὸ θάρρος νὰ συστήσω εἰς ὄλους σας νὰ ἔχετε τὴν καλωσύνην νὰ κρατῆτε τὴν ἰδίαν φιλικὴν στάσιν πρὸς ἡμᾶς καὶ ἐδῶ καὶ ὀπουδήποτε ἄλλου. Νὰ σέβεσθε τὴν Ἐκκλησίαν μας, καὶ πρὸ παντὸς νὰ καταδικάζετε ἐν τῇ συνειδήσει σας τὴν τάσιν οἰασδήποτε προτεσταντικῆς ομάδος νὰ ἐξασκῆ προσηλυτισμὸν εἰς τοὺς κόλπους τῶν χωρῶν τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδόξου πίστεως μεταξὺ χριστιανῶν, καὶ νὰ ἀντιτίθεσθε εἰς τοῦτο προφορικῶς καὶ γραπτῶς, ὡς πρὸς ἀντιχριστιανικὴν πράξιν. Τοιοῦτος προσηλυτισμὸς, ἐὰν δὲν σταματήσῃ, δύναται νὰ προκαλέσῃ ἐχθρότητα ἐναντίον ὄλων τῶν προτεσταντῶν· τοῦτο δὲ θὰ ἦτο καταστρεπτικὸν διὰ πᾶσαν οἰκουμενικὴν κίνησιν.

Ἄς εἴμεθα ὅλοι ἀληθεῖς ἀδελφοὶ ἐν Χριστῷ, ἅς συνεργαζώμεθα καὶ συμπροσευχώμεθα διὰ τὴν ἐνότητα καὶ ἅς δεικνύωμεν εἰς τοὺς ἀπίστους οἰουδήποτε εἶδους, ὀπουδήποτε καὶ ἂν εὐρίσκωνται, ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς εἶναι ἡ θρησκεία τῆς ἀγάπης, ἡ θρησκεία πάσης εὐγενοῦς συμπεριφορᾶς ἀνθρώπων πρὸς ἀνθρώπους, ἡ οὐράνιος θρησκεία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὥστε καὶ αὐτοὶ νὰ τὴν δεχθῶν πρὸς σωτηρίαν των καὶ δόξαν Θεοῦ.

Μόνον διὰ τοιαύτης ἀδελφικῆς συμπεριφορᾶς δυνάμεθα νὰ ἐπιδιώκωμεν ἔνωσιν, ὅχι δὲ μόνον τῶν ὑπαρχουσῶν χριστιανικῶν ομάδων, ἀλλὰ τῆς ὅλης ἀνθρωπότητος εἰς μίαν ποιμνὴν ὑπὸ ἓνα ποιμένα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πρὸς δόξαν Θεοῦ, τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν».

* *

Ἡ ἐνδιαφέρουσα αὕτη δῆλωσις ῥίπτει φῶς εἰς τὸ πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἐξετάζομεν, καὶ καθιστᾷ πλέον ἢ ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς συγκλήσεως ἐιδικοῦ συνεδρίου σπουδῶν, διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς θέσεώς μας ἐν τῇ «Κοινωνίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν», δεδομένου ὅτι τὸ θέμα τοῦτο ἐκκρεμεῖ ἐνώπιον τῆς Ἱεραρχίας (*). Πρέπει ὅμως νὰ ἐξαρθῆ, ὅτι ἐπὶ τέλους, διὰ πρώτην φοράν, διακηρύσσεται κατὰ τρόπον πανηγυρικόν, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία εἶναι ἡ Μία Ἀγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἣτοι ἡ Una Sancta. Τὸ τελευταῖον μέρος εἶναι ἐπίσης ἀξίον πράγματι ἐξάρσεως.

1. Τοῦτο ἐξῆρε καὶ ὁ Μακαριώτατος εἰς τὴν συνεδρίαν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τὴν 22αν Σεπτεμβρίου 1952. «Ἐκκλησία» σελ. 298.

Τοσαῦτα περὶ τοῦ καιροῦ προβλήματος, τῆς κατ' ἀρχὴν συμμετοχῆς εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ εἰς τὸ Συνέδριον τῆς Lund (1). Πρέπον εἶναι ὅμως νὰ προστεθῇ ἐνταῦθα, ὅτι τὰ δογματικά συνέδρια δὲν εἶναι ἐνωτικά συνέδρια διαπραγματεύσεων πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ προπαρασκευαστικά θεολογικά τοιαῦτα.

Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰ δευτερεύοντα προβλήματα ὑπάρχουν διαφοραὶ ἀπόψεων, διότι πλείστοι φρονοῦν, ὅτι θὰ ἔδει ν' ἀποφευχθῇ ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν συζητήσιν καὶ μάλιστα ἡ συνεργασία εἰς τὴν σύνταξιν τῶν πορισμάτων, διότι οἱ προτεστάνται, οἱ προπαρασκευάζοντες καὶ κατευθύνοντες τὰ συνέδρια ταῦτα, εἶναι ἀριστοτέχναι εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἀορίστων ἐκφράσεων (kompromissformeln), ὥστε νὰ καλύπτονται αἱ ἐνίοτε δέξεται διαφοραὶ τῶν θεολογικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν ἀπόψεων. Τὸ ζήτημα τοῦτο σχετίζεται πρὸς τὸ τῆς καταθέσεως ἢ μὴ δηλώσεως. Ἐπὶ τοῦ πρώτου ζητήματος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ παρατηρήσῃ τις, ὅτι ἡ συμμετοχὴ ἢ οὐ εἰς τὰς συζητήσεις καὶ τὴν σύνταξιν τῶν πορισμάτων ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ιδιότητος ὑφ' ἣν θὰ παριστάμεθα ἐφεξῆς εἰς τὰ συνέδρια. Ἐὰν παριστάμεθα, ὡς τακτικὰ μέλη ἔχομεν τὴν ὑποχρέωσιν νὰ συμμετέχωμεν ἐνεργῶς τῶν συζητήσεων, διὰ καλῶς παρασκευασμένων θεολογικῶν καὶ δὴ πολυπληθῶν (Κ. Μπόνης) (2) ἀντιπροσωπειῶν καὶ νὰ καταθέτωμεν δήλωσιν, μόνον ἐφ' ὅσον παρίσταται ἀνάγκη (Ἀλιβιζᾶτος), ἀξιοῦντες μάλιστα νὰ τεθῇ αὕτη κάτωθεν τοῦ πορίσματος, ὥστε νὰ διαδηλοῦται, κατὰ τὸν ἐπισημώτατον δυνατόν τρόπον, ἡ ἀντίθεσις ἡμῶν πρὸς αὐτὰ (Γ. Κονιδάρης). Ἐὰν τοῦναντίον ἀπομακρυνθῶμεν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν τότε θ' ἀκολουθήσωμεν τὴν πρότασιν τοῦ Πατριαρχείου περὶ ἀποστολῆς συγγραμμάτων καὶ μελετῶν³ εἴτε θὰ παριστάμεθα καταθέτοντες αὐτὰς καὶ θὰ παρέχωμεν ἐξηγήσεις, ἐὰν ἐννοεῖται ζητηθῶσιν. Φυσικῶς τῷ λόγῳ τότε μόνον δὲν θὰ παριστάμεθα εἰς τὴν σύνταξιν τῶν πορισμάτων.

Ἄλλο ζήτημα, ὅπερ ἀποτελεῖ σημεῖον ἀντιλεγόμενον, ἦτο τὸ ἐξῆς: κατὰ πόσον ἐδίδετο εἰς τὰ ἐν λόγῳ συνέδρια εἰς τοὺς ἡμετέρους ἐπαρκῆς χρόνος διὰ τὴν ἀνετον ἀνάπτυξιν τῶν θεολογικῶν ἀπόψεων (4).

Ὡς πρὸς τὸν χρόνον, ὃν διαθέτουν διὰ τὰς συζητήσεις πρέπον εἶναι νὰ λεχθῇ, ὅτι οἱ ἐθύνοντες δίδουν τὴν εὐκαιρίαν (κατὰ προσωπικὴν ἀντίληψιν) εἰς τοὺς ἀντιπροσώπους νὰ ἐκφέρουν τὰς ἀπόψεις των, ἀλλὰ ἐντὸς λογι-

1. Περὶ τῶν πορισμάτων ἴδε «Ἐκκλησίαν» 1952 σελ. 302.

2. Τὴν ἀποψιν ταύτην δεχόμεθα, διότι οὕτω μόνον θὰ δυνηθῶμεν ν' ἀντισταθμίσωμεν τὸ πολυάριθμον τῶν Προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ Ὁργανώσεων, αἵτινες φυσικὰ εἶναι πολλαὶ καὶ ἔχουν πολλοὺς ἐν τῷ συνόλῳ ἀντιπροσώπους.

3. Αἱ εἰρηγήσεις εἰς τὰ τοιαῦτα συνέδρια εἶναι συνήθως ἔτοιμοι ἀπὸ ἐτῶν καὶ δὲν γίνονται τὴν τελευταίαν στιγμὴν.

4. Ἴδε δηλώσεις τοῦ Canterbury ἐν «Ἐκκλησίᾳ» 1952 σελ. 195.

κῶν ὁρίων. Ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν ἀντιπροσώπων καὶ ὁ βραχὺς χρόνος, ὃν διαθέτουν τὰ μεγάλα συνέδρια, δὲν ἐπιτρέπουν τὴν ἐξονυχιστικὴν συζήτησιν. Τὸ πλῆθος τῶν προτεσταντῶν ἔχει ἕνεκα, ἀκριβῶς, τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς συμμετοχῆς εἰς τὸ προπαρασκευαστικὸν στάδιον, περισσοτέρας ἡμῶν εὐκαιρίας διὰ τὴν ἐκθεσιν τῶν ἀπόψεών των.

Περαιτέρω προέβαλλε, ὡς διαχωριστικὸν σημεῖον τῶν δισταμένων ἀπόψεων, καὶ ἡ σπουδαιότης τῶν *δογματικῶν συνεδρίων* (τῆς Faith and order), «ἐφ' ὅσον ὁ κύριος σκοπὸς αὐτῶν εἶναι ἐνωτικὸς (!), μετέχουσι δὲ οὐχὶ μόνον αἱ μεγάλαι Ἐκκλησίαι, αἵτινες βαθύτατα δίστανται πρὸς ἀλλήλας, ἀλλὰ καὶ προτεσταντικαὶ παραφυάδες, ἡ μετ' ὧν ἡ συνεννόησις εἶναι ἀνέφικτος, διότι δὲν πιστεύουν οὔτε εἰς μυστήρια οὔτε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ Προτεσταντισμὸς εἶναι τόσον βαθέως διηρημένος, ὥστε νὰ φαίνεται ὡς ἀδύνατος καὶ αὐτὴ ἡ μεταξὺ αὐτῶν (τῶν προτεσταντικῶν αἰρέσεων) συνεννόησις. Ἀναμφιβόλως εἶναι ὀρθόν, ὅτι τὰ ἐν λόγῳ συνέδρια φέρουν χαρακτηριστὰ παμπροτεσταντικόν, διότι ἡ μεγίστη πλειοψηφία των εἶναι προτεσταντικὴ, ὁ κύριος δὲ λόγος, ὁ καθιστῶν τοὺς ἡμετέρους διστακτικούς, εἶναι ἀκριβῶς, ὁ ἐκτεθεὶς προηγουμένως. Ἐπειδὴ τὸ ζήτημα εἶναι σπουδαῖον πρέπει νὰ εἴπωμεν καὶ τὰ ἑξῆς :

Ἐν πρώτοις τὰ συνέδρια ταῦτα εἶναι Θεολογικὰ καὶ κατ' ἀκολουθίαν δὲν εὐρισκόμεθα πρὸ ἐπισήμων διαπραγματεύσεων πρὸς ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀλλὰ τὸ πρόβλημα τῆς συμμετοχῆς εἰς αὐτὰ ἔχει δύο ὄψεις, τὴν θεωρητικὴν καὶ τὴν πρακτικὴν.

Ὡς πρὸς τὸ πρόβλημα ἀρχῆς πρέπει νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι ὁ Οἰκουμενικὸς θρόνος κατὰ τὸ 1920 ὀρθῶς, ὥρισεν ὡς εἶδομεν, ἐπαφὴν εἰς τὰ δογματικὰ καὶ σύμπραξιν εἰς τὰ πρακτικά, εἰς δὲ τὸ πρόγραμμα τὸ ἐκτεθὲν ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ἀλιβιζάτου, («Θεολογία» 1949 σελ. 497-501) κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, προέτεινε διμερεῖς καὶ τριμερεῖς συζητήσεις, φυσικὰ μεταξὺ τῶν συγγενῶν ὁμολογιῶν πρὸς ἐκκαθάρισιν τοῦ θεολογικοῦ ἐδάφους. Οὕτω μετέσχεν ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία τῶν δογματικῶν Συνεδρίων Λωζάνης καὶ Ἐδιμβούργου, ὡς καὶ μικρῶν συνεδρίων σπουδῶν καὶ θεολογικῶν ἐπιτροπῶν. Ἀντιρροήσεις προβάλλονται νῦν, ὅτε, ἰδρυθέντος τοῦ Ὁργανισμοῦ τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν», *συνεδέθημεν διὰ καταστατικοῦ* ἐπὶ δογματικῆς-ἐκκλησιολογικῆς βάσεως μετὰ τῶν ἑτεροδόξων. Ὅθεν εἶναι φρονοῦμεν εὐλόγος ἡ σκέψις, ὅτι πιθανώτατα νὰ μὴ ἐγεννᾶτο τὸ προκείμενον ζήτημα ἐὰν δὲν ἰδρύνετο ὁ ἐνιαυτός ὄργανισμὸς ἐν ἔτει 1948. Πράγματι δὲ κατὰ τὴν ἡμετέραν ἀντίληψιν τὸ *καίριον θέμα*, ὅπερ ἐπιτρέπεται νὰ προκαλῆ παρὰ τοῖς ὀρθοδόξοις δυσανασχέτησιν, εἶναι ἡ συμπαρεδρία οὐχὶ ἢ ἐν ταῖς ἐπιτροπαῖς ἢ τοῖς ἀπλοῖς συνεδρίοις μελετῶν πραγματοποιουμένη, διότι ἐνταῦθα πρόκειται περὶ ἀπλῆς ἐπαφῆς, ἀλλὰ ἡ *σύνδεσις* ἐν τοῖς κυριάρχοις σώμασι τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν», ἔνθα μάλιστα παριστάμεθα ἐν μειοψη-

φία. Μὴ ὑπαρχούσης τῆς τοιαύτης συνδέσεως δὲν ὑφίσταται ζήτημα παρὰ μόνον σκοπιμότητος καὶ πρακτικῆς ἀξίας τῆς συμμετοχῆς εἰς τὰ ἐν λόγῳ συνέδρια. Καὶ τὸ πρόβλημα τοῦτο ἐξετάζεται εἰς τὸ τέλος τῆς παρούσης μελέτης εἰς τὰς προγραμματικὰς ἀρχὰς καὶ προϋποθέσεις τῆς περαιτέρω συμμετοχῆς μας εἰς τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν». Φυσικὰ ἐφ' ὅσον τυχὸν ἀποσυρθῶμεν αὐτῆς εἴμεθα ἐλεύθεροι νὰ ρυθμίζωμεν τὴν στάσιν μας, ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε δεδομένων. Καὶ ἀπομένει ἡ ἐξέτασις τοῦ τελευταίου ζητήματος. Διατί ὠδηγήθημεν εἰς ἐσφαλμένας διαδικαστικὰς ἀποφάσεις;

Ὡς κυρία αἰτία δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ ἔλλειψις συνεχοῦς συνεννοήσεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τοῦ 1948 μέχρι σήμερον. Ἐὰν ὑπῆρχε τοιαύτη συνεννόησις θὰ συνεκροτεῖτο ἐν συνέδριον Σπουδῶν, ὅπερ θὰ προπαρεσκεύαζε γνωμοδοτήσεις πρὸς τὰς Συνόδους, ὥστε αὐταὶ νὰ λάβωσιν ἐγκαίρως τὰς ἀρμοζούσας ἀποφάσεις. Ἐπιλαμβάνομαι δὲ τῆς εὐκαιρίας ταύτης διὰ νὰ ξέρω τὸ γεγονός, ὅτι ἐν Κ/πόλει ἐγένετο λόγος μακρὸς περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς συνεννοήσεως Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἀφοῦ μάλιστα, ἡ τελευταία κυρίως, διαθέτει 2 Θεολογικὰς Σχολὰς, ἧτοι σχετικῶς πλήρες ἐπιτελεῖον πρὸς μελέτην τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ Θεολογίας ἐπὶ ἀσφαλῶν ἐπιστημονικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν βάσεων. Τὰ λοιπὰ Πατριαρχεῖα καὶ αἱ Ἐκκλησίαι, εὐρισκόμεναι πρὸ τῆς σοβαρᾶς ἐργασίας καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ ἀξίονος Ἀθηνῶν -- Κωνσταντινουπόλεως, δὲν πιστεύω ὅτι θὰ ἠρνοῦντο τὴν συνεργασίαν των. Τοιουτοτρόπως θ' ἀπεφεύγοντο καὶ αἱ μονομέρειαι, αἵτινες εἶναι ἀναπόφευκτοι, ὅταν ἔλλειπῃ ἡ συλλογικὴ ἐργασία, ἡ τόσον ἀνυχώσ σπανία παρ' ἡμῖν. Πρέπει δὲ ἀκριβῶς νὰ σημειωθῇ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ μονομερὴς θεώρησις τοῦ προκειμένου προβλήματος καὶ ἀπὸ τῆς θεολογικῆς πλευρᾶς ὑπῆρξεν ἡ κυρία αἰτία τῶν διαφωνιῶν. Διότι, ὡς εἶναι προφανές, οἱ μὲν ἀποστέρουσι τὴν συμμετοχὴν εἰς τὰ δογματικὰ συνέδρια, δεχόμενοι μόνον τὴν ἀποστολὴν (ὡς ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία) παρατηρητῶν, οἱ ὅποιοι, φυσικὰ, δὲν ἔχουν δικαίωμα συμμετοχῆς εἰς τὰς συζητήσεις, οἱ δὲ δέχονται ἀνεπιφύλακτον συμμετοχὴν ἐπὶ τινος ὅρου, ἀναφερομένους εἰς τὸ περιεχόμενον τῶν εἰσηγησεῶν ὁμιλιῶν. Μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων κεῖται ἡ βασιλικὴ ὁδός, ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι θὰ ἀρχίσῃ ἡ παμμερὴς καὶ λεπτομερὴς ἐξέτασις τῆς θέσεώς μας ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῶν διαδικαστικῶν μεθόδων ἐργασίας, ὥστε νὰ λαμβάνωνται ἐγκαίρως αἱ σοβαραὶ καὶ ἀνανάκλητοι ἀποφάσεις τῶν Συνόδων. Ἡ μὴ ἀνάκλησις ἐξαριτᾶται ἀκριβῶς ἐκ τῆς σοβαρᾶς καὶ ἐξονυχιστικῆς προμελέτης τῶν ζητημάτων, ἀρκετὸν χρόνον πρὸ τῶν συνεδριῶν, καὶ μὲ πνεῦμα ἀμοιβαίας ἀνοχῆς καὶ καλωσύνης, διότι ὅλοι μὲν θέλομεν νὰ μὴ διακοπῇ ἡ ἐπαφὴ πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους καὶ νὰ ὑπάρξῃ τοῦλάχιστον ἡθικὴ ἐνόησις τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου, ὅστις δοκιμάζεται δεινῶς ἀπὸ τὰς ποικίλας

διαιρέσεις, ἀλλὰ διαφωνοῦμεν, ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθουμένην μέθοδον καὶ τὸν καλλίτερον τρόπον διαφυλάξεως τοῦ κύρους τῆς Ὁρθοδοξίας.

Ἄλλ' ὡς στρέφωμεν νῦν τὴν προσοχήν μας ἐπὶ τοῦ πρακτείου κατὰ τὸ ἀμέσως προσεχὲς μέλλον, διότι εἶναι ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη ἵνα αἱ Ἐκκλησίαι μας λάβωσιν ἐγκαίρως τὰς ἀποφάσεις των, πρὸ τῆς Β' Γεν. Συνελεύσεως (Assembly) τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, ἡ ὁποία, τὸ ἐπαναλαμβάνομεν ἀπὸ τοῦ 1948 καὶ τὸ εἶπομεν καὶ κατὰ τὴν ἐν Χάλκῃ σύσκεψιν ἐνώπιον τῆς Α. Θ. Π. τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, εἶναι ἡ μόνη ἀρμοδία διὰ τὴν τροποποίησιν τὸ 1ον ἄρθρον τοῦ Καταστατικοῦ, τοῦ ψηφισθέντος ἐν Amsterdam.

§ 5. Προτάσεις πρὸς συζήτησιν, ἀπὸ τὴν Καθολικὴν Ὁρθόδοξον Ἱεραρχίαν, περὶ τῶν ὄρων συμμετοχῆς εἰς τὴν Β' Γεν. Συνέλευσιν τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ ἔκκλησις δι' ἐν προπαρασκευαστικὸν Ὁρθόδοξον Θεολογικὸν Συνέδριον.

α') *Προϋποθέσεις.* Ὅτι δὲν ἐπιτρέπεται πλέον οἰαδήποτε ἀναβολή, τῆς προπαρασκευῆς τῆς ἐνιαίας ἐμφανίσεως, τοῦλάχιστον τῶν Ἑλληνοφώνων Ἐκκλησιῶν, ἐνώπιον τῆς Β' Γεν. Συνελεύσεως τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, εἶναι πλέον ἢ φανερόν, μάλιστα μετὰ τὰς τελευταίας ἀλληπαλλήλους καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενας ἀποφάσεις, αἵτινες ἐκθέτουν τὸ κύρος τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν. Δὲν δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ, ἄνευ ἀπωλείας γοήτρου τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, τὸ φαινόμενον τῆς συμμετοχῆς ἄνευ πλήρους μελέτης τῶν σχετικῶν ἐγγράφων (ποῖος τὰ ἔχει ἄρα γε ὅλα;) καὶ σαφοῦς διατυπώσεως τῶν ὄρων, ὅφ' οὓς θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ παραμείνωμεν συνδεδεμένοι, διὰ τοῦ καταστατικοῦ, πρὸς τοὺς ἐτεροδόξους.

1. Τὸ πρόβλημα τίθεται, θὰ ἐλέγωμεν, πάλιν ἐξ ὑπ' ἀρχῆς καὶ κατ' ἀκολουθίαν ὀφείλομεν νὰ λάβωμεν τὰς ὀριστικὰς ἀποφάσεις μας. Διὰ τὴν εἶναι ὅμως αὐταὶ καλῶς μελετημέναι καὶ πλήρεις εἶναι ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ ληφθῶσιν αἱ ἐξῆς ἀποφάσεις, διότι, ὡς ὀρθῶς προτρέπει ἡ πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος, «προβάλλει ἡ ἀνάγκη», ὅπως αἱ ἐπὶ μέρους ἀδελφαὶ Ἐκκλησίαι «συνεργάζονται ἀπὸ κοινοῦ πρὸς ἀνάλογον μελέτην καὶ προπαρασκευὴν τῶν θεμάτων τῶν ἐκάστοτε συγκαλουμένων συνεδρίων». Ἴνα μὴ ἐμφανισθῶμεθα «ἐν μειονεκτικῇ θέσει, ἀλλὰ μετὰ δυνάμεως καὶ κύρους». Ἡ πατριαρχικὴ ἐγκύκλιος συνιστᾷ τὴν σύστασιν μονίμου Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῆς οἰκουμενικῆς κινήσεως, πρὸς μελέτην, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν καθηγητῶν τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, τῶν διαφόρων προβλημάτων καὶ καθορισμὸν ἐκ τῶν προτέρων τῆς ἐπ' αὐτῶν ἀπόψεως καὶ τῆς τηρητέας στάσεως τῆς Ὁρθοδόξου (Καθολικῆς) Ἐκκλησίας. Ἡ πρότασις αὕτη δεόν νὰ γίνῃ δεκτὴ καὶ νὰ συμπληρωθῇ.

2. Ἡ δευτέρα προϋπόθεσις ἀποτελεῖ συμπλήρωσιν τῆς προηγουμένης. Ἔργον τῆς συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς θὰ εἶναι νὰ προπαρασκευάσῃ τὸ Συνέδριον Σπουδῶν (ἢ Μονὴ Πεντέλης εἶναι κατάλληλος τόπος) εἰς τὸ ὅποιον οἱ ἱεράρχαι, οἱ ἀσχολούμενοι μὲ τὰ θέματα τῆς οἰκ. κινήσεως, οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἱεραῆς Συνόδου καὶ οἱ καθηγηταὶ τῶν δύο Σχολῶν ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν θὰ μελετήσωσι τὰ ἔγγραφα, τὸ καταστατικὸν καὶ πᾶν σχετικὸν στοιχεῖον καὶ θὰ καταλήξωσιν εἰς προτάσεις περὶ τῆς τηρητέας ἐφεξῆς στάσεως τῆς Καθολικῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἔναντι τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν, καὶ τῶν ὄρων, οὓς θὰ προβάλλωμεν εἰς τὴν Β' Γεν. Συνέλευσιν. Ἐὰν αὕτη θὰ ἔχη καὶ ἄλλα θέματα, ὡς ἡ Α', νὰ ὁρισθῶσιν εἰσηγηταὶ ὑπὸ τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς, ὥστε καὶ ἐπὶ τούτων νὰ ὑπάρξῃ εἰσήγησις.

Σκόπιμον εἶναι νὰ κληθῶσιν ἀνὰ δύο ἀντιπρόσωποι ἐκ τῶν λοιπῶν Πατριαρχείων καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κύπρου.

3. Τὰ πορίσματα τοῦ Συνεδρίου νὰ μελετηθῶσιν εἶτα ὑπὸ τῆς Ἱεραρχίας, ἥτις, καλουμένη καὶ δι' ἄλλα ζητήματα, νὰ λάβῃ τὰς ὁριστικὰς ἀποφάσεις της, ἀφοῦ θὰ ἔχη πληροφορηθῆ καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν, τῶν πορισμάτων, ἀπόψεις τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν.

Οὕτω πῶς πιστεύομεν, ὅτι δύναται πρακτικῶς νὰ ἐπιτευχθῆ ἑνότης καὶ προπαρασκευὴ διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς τὴν Β' Γεν. Συνέλευσιν. Εἶναι τόσον σπουδαῖα καὶ πολλὰ τὰ τιθέμενα θέματα, ὥστε δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ τὰ λύουν μόνοι τῶν δύο ἢ τρεῖς ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ καὶ καθηγηταὶ ὀσνηδήποτε σοφίαν καὶ πείραν καὶ ἂν ἔχουν. Ἡ τόσον ἔξαιρωμένη δημοκρατικὴ ἀντίληψις τῆς Ἐκκλησίας μας πρέπει νὰ εὖρη πλήρη ἐφαρμογὴν ἐν τῷ παρόντι, διότι αἱ ἐν προκειμένῳ ἀποφάσεις τῶν Ἐκκλησιῶν μας εἶναι ἱστορικαὶ καὶ δέον νὰ φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς σοβαρότητος, ἀκολουθίας καὶ συνεπειάς, ἐφ' ὅσον ἡ πίστις μας εἶναι ἐνιαία, ὅτι ἀποτελοῦμεν μέλη τῆς Μιᾶς Ἁγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας.

β) Ὅροι συμμετοχῆς εἰς τὴν Β' Γεν. Συνέλευσιν τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν. Τοὺς ὄρους διατεθῶμεν εἰς 1) προκαταρκτικούς, 2) πρωτεύοντας καὶ 3) δευτερεύοντας.

1ος ὄρος προκαταρκτικός. Οὐδὲν ἐπίσημον ἔγγραφο τῶν Ἐκκλησιῶν μας, δοθείσης εὐκαιρίας κατάλληλου, ἐπιτρέπεται νὰ παραλείπη τὴν ὑποδήλωσιν, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία ἀξιοῖ, ὅτι αὕτη εἶναι ἡ Una Sancta. Τοῦτο θὰ ἀπεθάρρυνε τοὺς διαφόρους ἡγέτας τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκφράζωνται, ὡς ἐκφράζονται συνήθως καὶ νὰ δηλοῦν, ὅτι ἀναζητοῦν αἱ 160 Ἐκκλησίαι διὰ τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν τὴν Unam Sanctam. Ἀνάμεθα δὲ ἡμεῖς, ἴσως ἐπιτυχέστερον, νὰ προβάλλωμεν αὐτὴν τὴν ἀξίωσιν, ἐπειδὴ τοῦτο μὲν ἔχομεν ὡς βάσιν τὴν Γραφὴν καὶ τὴν Παράδοσιν, ὡς διεμορφώθη εἰς τὰς 7 Οἰκουμ. Συνόδους (ἔναντι τῶν 20 τῆς Ρωμαϊκῆς, ἐκτὸς

τῶν παπικῶν ἀποφάνσεων)—τοῦτο δὲ τὴν πεποίθησιν, ὅτι ἡ ἔνωσις δέον νὰ ἐπιτευχθῆ εἰς τὰ οὐσιώδη (πρβλ. Ἀλιβιζάτου : Ἡ τῆς ἑλλην. Ἐκκλησία ὡς ἀδιάκοπος συνέχεια» κλπ.).

2ος ὅρος προκαταρκτικός. Ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία εἶναι δεσμευμένη ἐκ τῆς πίστεως αὐτῆς καὶ τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως, ὥστε νὰ μὴ δύναται νὰ δεχθῆ τὴν ἑλλειπῆ ἐκκλησιολογικὴν βάσιν τοῦ Ὁργανισμοῦ (Χριστολογία ἑλλειπῆς καὶ ἔννοια Ἐκκλησίας ἀκαθόριστος), διὰ τοῦτο εἶναι ὑποχρεωμένη προκαταρκτικῶς ν' ἀνακαλέσῃ τοὺς Ἱεράρχας αὐτῆς ἀπὸ μέλη τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου, ἐπειδὴ οὗτοι πρῶτιστα πάντων εἶναι ὑπεύθυνοι διατηρήσεως ἀλωβήτου τῆς πίστεως⁽¹⁾. Τὸ γεγονός, ὅτι θ' ἀφινε τοὺς λαϊκοὺς θεολόγους καθηγητὰς μαρτυρεῖ, ὅτι ἐπιθυμεῖ νὰ βοηθήσῃ τὸ ἔργον τοῦ Συμβουλίου, διότι βλέπει τὴν ἀνάγκην τῆς ἠθικῆς ἐνότητος τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, πρὸς ἀπὸ κοινοῦ ἀντιμετώπισιν τοῦ κακοῦ.

*
**

β) Πρωτεύοντες ὄροι (sine qua non)

1ος ὄρος. Ἡ Καθολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία μελετήσασα τὸ Καταστατικὸν καὶ δὴ τὸ πρῶτον ἄρθρον καὶ ἰδοῦσα, ὅτι τοῦτο εἶναι ἀτελές, ἅτε μὴ περιέχον τὴν πίστιν εἰς τὴν Τριάδα, ἐν ἣ τῷ Χριστοῦ ἡ Θεότης δλοκληροῦται, προτείνει ὅπως συμπληρωθῆ τὸ ἄρθρον διὰ τῆς φράσεως, «ὡς παρίσταται οὗτος ἐν τῷ Συμβόλῳ τῆς Νικαίας —Κωνσταντινουπόλεως». Ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία εἶναι φυσικὸν νὰ μὴ δύναται ν' ἀποδεχθῆ ἄλλον περιεχόμενον τῆς πίστεως ἐκτὸς ἐκείνου, ὅπερ καθώρισαν αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι, εἰς ἃς δοκίζονται πίστιν οἱ Ἱεράρχαι αὐτῆς. Ἄνευ τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ὄρου τούτου εἶναι ἀδύνατον εἰς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν νὰ μετάρχη εἴτε δι' Ἱεραρχῶν εἴτε καὶ διὰ λαϊκῶν ἀκόμη⁽²⁾ τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν».

1. Εἰς τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι δὲν νοεῖται ἡ μὴ συμμετοχὴ κληρικῶν εἰς τὴν Οἰκ. Κίνησιν, ἐπειδὴ οἱ μετέχοντες τῶν ἐν λόγῳ συνεδρίων ξένοι εἶναι κληρικοί, ἀντιτάσσομεν, ὅτι κληρικοί καθ' ἡμᾶς εἶναι οἱ ἔχοντες τὴν εἰδικὴν ἱερωσύνην καὶ τὴν ἀποστολικὴν διαδοχὴν καὶ ὅχι «οἱ ὑπάλληλοι τῆς Κοινότητος», ἥτις ἀποτελεῖ τὸ Βασίλειον Ἱεράτευμα. Μόνον ἡ Παλαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία καὶ ἡ Ἀγγλικανικὴ πλησιάζουν πρὸς ἡμᾶς, ἀλλ' ἡ μείζων εὐθύνη τοῦ Ὁρθοδόξου Ἱεράρχου, τοῦ διαφυλάσσοντος τὴν Ἀγ. Γραφὴν καὶ τὴν Ἱεράν Παράδοσιν, ἰδίᾳ διὰ τῶν Οἰκ. Συνόδων, εἶναι προφανής.

2. Ἡ σχετικὴ προσπάθεια τοῦ καθηγητοῦ Ἀλιβιζάτου διὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῆς Τριάδος εἰς τὸ α' ἄρθρον ἀπέβη ἀκαρπὸς εἰς τὴν ἀρμοδίαν ἐπιτροπὴν τοῦ Amsterdam, καίτοι τὴν ἵππεσήριξαν οἱ ἀγγλικοὶ καὶ οἱ Λουθηρανοί. Τώρα εὐρίσκω εἰς τὴν «Ἐκκλησίαν» τοῦ 1952 σ. 301 τὴν ἐξῆς δήλωσιν τοῦ Σεβ. Canterbury : «Τὸ Παγκόσμιον Συμβούλιον δὲν ἔχει ἰδικόν του Σύμβολον πίστεως, διότι δὲν εἶναι διόλου Ἐκκλησία, σαφῶς δὲ ἀποκρούει τοιαύτην ἀξίωσιν, ἐφ' ὅσον δὲν κέκτηται τὰ τεκμήρια μᾶς ἐκκλησίας... ἀποτελεῖ συναδέλφωσιν Ἐκκλησιῶν ἐπὶ τῷ τέλει κρείσσονος ἀμοιβαίας γνωριμίας 2) Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον αὐταὶ δέον νὰ ὁρμῶνται ἀπὸ

2ος ὄρος. Ἐπειδὴ ὁ ὄργανισμὸς ἡμῶν ἐπιθυμεῖ, ὀρθῶς, νὰ λέγεται «Κοινωνία τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ κατ' ἀκολουθίαν πρέπει νὰ εἶναι ἡ πίστις αὐτοῦ, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀποτελεῖ τὴν μορφήν, ἣν ὁ Χριστὸς ἠθέλησεν καὶ ἐδώρησεν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὡς κιβωτὸν τῆς Σωτηρίας, ἣν Αὐτὸς διὰ τοῦ πνεύματος ὀδηγεῖ, ἔπεται ὅτι δέον πάντες ἡμεῖς, παρὰ τὰς διαφορὰς αἰτινας χωρίζουσιν ἡμᾶς νὰ ἀναγνωρίσωμεν—συμπληροῦντες τὸ α'. ἄρθρον τοῦ καταστατικοῦ—ὅτι «ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἴδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν του, ὡς κιβωτὸν τῆς Σωτηρίας». Εἶναι φυσικόν, ὅτι καὶ ὁ ὄρος οὗτος εἶναι βασικὸς ὄχι μόνον δι' ἡμᾶς διὰ τὸν λόγον, ὃν ἐξεθέσαμεν ἀνωτέρω, ἀλλὰ καὶ διότι ἐὰν δὲν δεχθῶμεν κατ' ἀρχήν, ὅτι ὁ «Χριστὸς ἴδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν του» τότε εἶναι ματαίᾳ πᾶσα περαιτέρω συνεργασία ἐπὶ τοῦ θεωρητικοῦ πεδίου. Ἡ πρότασις ἡμῶν δὲν εἰσέρχεται εἰς τὰ θέματα, ἅτινα ἀφοροῦν εἰς τὴν ἔνωσιν, ἥτοι τὰ περὶ ὁρατῆς ἢ ἀοράτου συστάσεως τῆς Ἐκκλησίας, τὰ περὶ ἀποστολικῆς διαδοχῆς, μυστηρίων κλπ., ἀλλ' ἀπλῶς θέλει νὰ στηρίξῃ τὸν τίτλον τοῦ Ὁργανισμοῦ, ἥτοι τὴν βασικὴν προϋπόθεσιν τῆς ὑπάρξεως καὶ ἐνότητος προσπαθειῶν καὶ κατευθύνσεων αὐτοῦ. Ἐάν τις δὲν δέχεται, ὅτι ὁ Χριστὸς ἴδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν Του (τὸ πρόβλημα ποῖα εἶναι ἡ ἀληθινὴ δὲν θίγεται, ἀν καὶ ἡμεῖς πιστεύομεν ἀδιασείστως, ὅτι ἡ ἡμετέρα εἶναι ἡ μόνη κανονικὴ συνέχεια ἐκείνης) τότε πῶς εἶναι δυνατόν ν' ἀποτελῇ μέλος τῆς «Κοινωνίας τῶν Ἐκκλησιῶν» καὶ πῶς εἶναι δυνατόν νὰ μετᾶσχη ἐποικοδομητικῶς τῶν συζητήσεων τῆς δογματικῆς Ἐπιτροπῆς;

Ἡ μὴ ἀποδοχὴ τῶν δύο βασικῶν τούτων ὄρων πρέπει νὰ ἔχῃ ὡς ἀμεσον ἐπακόλουθον τὴν ἀποχώρησιν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν ἀπὸ τὴν «Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν», ἐφ' ὅσον θὰ ἔχει αὕτη ἀποδείξει, διὰ τῆς ἀπορρίψεως τῶν ἡμετέρων ὄρων, ὅτι δὲν δέχεται τὴν πρωταρχικὴν βάσιν τῆς ὑπάρξεώς της καὶ εἶναι Κοινωνία Ἐκκλησιῶν δεχομένη ἐκείνους, οἵτινες δὲν θέλουν νὰ εἶναι Ἐκκλησία καὶ δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς.

Ἡ ἀποχώρησις ἀπὸ τὰ δύο σώματα δέον νὰ συνοδευθῇ ἀπὸ τὴν δήλωσιν, ὅτι ἡ «Καθολικὴ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία» (αὐτὸς ὁ ὀρθὸς χαρακτηρισμὸς περιέχεται εἰς τὸν Συνοδικὸν Τόμον περὶ τοῦ Αὐτοκεφάλου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, παρὰ Χρυσ. Παπαδοπούλου) ἐμμένουσα σταθερῶς εἰς τὰς ἀπόψεις τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Οἰκ. Πατριαρχείου τοῦ 1920 προθύμως θέλει διατηρήσει ἐπαφὴν εἰς τὰ δογματικὰ συνέδρια διὰ λαϊκῶν θεολόγων

τινος ἀφετηρίας, αὕτη δὲ πρέπει νὰ εἶναι ἡ χριστ. πίστις, ὡς αὕτη ἐκφράζεται κατὰ τὴν Ἐορτὴν τῶν Χριστουγέννων κλπ. Ὑποτίθεται ὅτι ἡ βάσις «ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὡς Θεὸς καὶ Σωτὴρ» ἐκφράζει ἐπαρκῶς τὴν ἐλάχιστην ταύτην κοινὴν πολλαπλότητα (this least common Multiple) χριστιανικῆς συνεργασίας. 3) Ἴσως θὰ ἠδύνατο νὰ εὐρεθῇ καμμία καλλιτέρα φράσις, περιέχουσα σαφῆ μνείαν τῆς Τριάδος· περὶ τούτου ὁμως θὰ γίνῃ σκέψις ἐν προσεχῇ συνεδρίῳ.

καθηγητῶν καὶ σύμπραξιν εἰς τὰ πρακτικά, διότι πιστεύει εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἠθικῆς ἐνότητος τοῦ Χριστιανικοῦ κόσμου, πρὸς ἐνιαίαν ἀντιμετώπισιν τοῦ κακοῦ.

* *

γ) Ὅροι δευτερεύοντες, ἀφορῶντες εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις.

1ος) Ἡ Ὁρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία, συμφώνως πρὸς τὸ ἐν ἔτει 1920 ἐκτεθὲν πρόγραμμα αὐτῆς, ἔχουσα ὑπ' ὄψει τὴν πείραν τῶν μέχρι τοῦδε συνεδρίων φρονεῖ, ὅτι τὰ μεγάλα δογματικά συνέδρια δὲν εἶναι δυνατόν νὰ προαγάγουν τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐν τῷ ἀνωτάτῳ μέλλοντι ἐνώσεως παρὰ μόνον ἐὰν χρησιμοποιηθῶσιν πρὸς ἀνακοίνωσιν καὶ συζήτησιν πορισμάτων μικρῶν θεολογικῶν συνεδρίων καὶ ἐπιτροπῶν τῶν συγγενῶν ὁμολογιῶν (διμερεῖς ἢ τριμερεῖς συζητήσεις), ἔνθα καὶ μόνον εἶναι δυνατόν ἐν ἀνέσει νὰ ἐκτεθῶσιν ἐν πλάτει αἱ ἀρχαὶ τῆς πίστεως ἐκάστης Ἐκκλησίας καὶ διὰ αἱ διαφωνίαι, αἵτινες δὲν ἐπιτρέπεται νὰ συγκαλύπτωνται δι' ἀορίστων ἐκφράσεων. Ἡμερησία διάταξις τῶν καιρίων θεμάτων τοῦ χωρισμοῦ τῶν Ἐκκλησιῶν δέον νὰ ἐγκριθῇ διὰ τὰς διμερεῖς ἢ τριμερεῖς συζητήσεις καὶ πρὸ τῆς ἐξαντήσεως τῆς συζητήσεως τῶν κυρίων θεμάτων (π. χ. περὶ ὄρατῆς καὶ ἀοράτου Ἐκκλησίας⁽¹⁾) καὶ τῶν παρεπομένων θεμάτων, περὶ Ἱεροσύνης, ἀποστολικῆς διαδοχῆς, μυστηρίων, Intercommunion, καὶ σωτηρίας⁽²⁾ δὲν ἐπιτρέπεται ἢ συζητήσιν τῶν δευτερεύόντων (λατρείας, ἐθίμων, ἐσχατολογίας κλπ).

2ος) Τὰ πορίσματα τῶν τε μικρῶν καὶ μεγάλων Συνεδρίων τίθενται ὑπ' ὄψει τῶν οἰκείων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες ἐντὸς προθεσμίας, ἀναλόγου τῆς σοβαρότητος καὶ ἐκτάσεως τῶν προβλημάτων, ἐκφέρουν τὰς γνώμας τῶν, ἀφοῦ δοθῇ εὐρεία δημοσιότης εἰς ταῦτα.

3ος) Ἐν περιπτώσει ἀποδοχῆς τῶν κυρίων ὄρων καὶ παραμονῆς εἰς

1. Τὴν σχέσιν ἐκκλησιολογίας καὶ ἀνθρωπολογίας ὀρθῶς ἐξήτασεν διὰ μακρῶν ὁ Καλογήρου (ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 14 ἐξ.), σημειώσας τὴν προσέγγισιν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς σωτηρίας τῶν Προτεσταντῶν πρὸς τὰς ἡμετέρας ἀπόψεις, ἐν Ἐδιμβούργῳ. Τὸ πρόβλημα εἶναι κατὰ πόσον δύναται νὰ ἐξασφαλισθῶσιν αἱ ἐπερχόμεναι προσεγγίσεις διὰ τὸ μέλλον. Πρβλ. τελευταίαν ὑπόσημείωσιν.

2. Ὁ Καλογήρου (ἐνθ' ἀνωτ. σ. 16) ὀρθῶς σημειώνει, ὅτι τὴν ἀποψιν ταύτην (αὐτόθι σελ. 17 ὑπόσημ. 1) ἢ μονόπλευρος ἐκκλησιολογία τοῦ Προτεσταντισμοῦ (Λουθηρανοὶ τινὲς δὲν συμμερίζονται τοῦτο), δεχομένου ὅτι ἡ ἀληθὴς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησία εἶναι ἡ ἀόρατος τῶν Ἐκλεκτῶν καὶ οὐχὶ τὸ ὄρατον σῶμα τῶν ὀρθῶς ὁμολογούντων τὸν Χριστόν, συγκεκριμενον ἐκ καλῶν καὶ κακῶν, πηγάζει ἐν πολλοῖς ἀπὸ τὴν μονόπλευρον περὶ ἀνθρώπου ἀντίληψιν (ἀνθρωπολογίαν). Θὰ ἠδυνάμεθα, φρονῶ, νὰ εἴπωμεν, ὅτι ἐφ' ὅσον ἡ σωτηρία, κατὰ τὴν μονομερῆ προτεσταντικὴν ἀποψιν, εἶναι ἔργον τοῦ Θεοῦ προορίζοντος ἀπολύτως, ἢ ἀνάγκη τῆς υπάρξεως ὄρατῆς Ἐκκλησίας, ὡς κιβωτοῦ τῆς Σωτηρίας, δὲν ὑπάρχει. Ὅθεν δικαιοῦμεθα ἐν τῇ ἡμέτρᾳ ἀντιλήψει, ὅτι κέντρον τῆς διαστάσεως μεταξὺ τῶν Ἐκκλησιῶν εἶναι τὸ πρόβλημα τῆς ἐνοίας τῆς Ἐκκλησίας, πρὸς ἣν συνδέονται πάντα τὰ ἄλλα οὐσιώδη δόγματα.

τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐκκλησιῶν (διὰ κληρικῶν καὶ λαϊκῶν βεβαίως) ἐπιβάλλεται νὰ ζητηθῆ ἀνάλογος ἀριθμὸς διὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τόσον εἰς τὴν Γεν. Συνέλευσιν, ὅσον καὶ τὸ Διοικ. Συμβούλιον, ὥστε νὰ παύσωμεν νὰ εἴμεθα μικρὰ μειοψηφία. Τὸ ζήτημα χρήζει ἰδιαίτερας προσεκτικῆς μελέτης. Ἐὰν παραμείνωμεν πρέπον εἶναι

4ον) Νὰ ἰδρυθῆ θέσις βοηθοῦ Ὁρθοδόξου Γεν. Γραμματέως καὶ Γραφεῖον ἐν Γενεύῃ, πρὸς πλήρη παρακολούθησιν καὶ ἐνημέρωσιν τῶν τε Συνοδικῶν Ἐπιτροπῶν καὶ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν, ὥστε ἐγκαίρως νὰ μελετῶνται ὅλα τὰ ζητήματα.

5ον) Ἡ ἀνακοίνωσις περὶ τῶν ἀντιπροσωπειῶν τῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν νὰ γίνεταί διὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὅπερ καὶ θὰ ὀρίξῃ τὸν Πρόεδρον αὐτῆς, ἐκ τῶν ἱεραρχῶν αὐτοῦ, ὑποχρεούμενον νὰ συζητῆ ἐν ἰδιαίτεραις συσκέψεσι τῆς ὅλης Ὁρθοδόξου ἀντιπροσωπείας τὰ προκύπτοντα ἐκ τῶν συζητήσεων ζητήματα κλπ. (τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ἀποδοχῆς τοῦ ὄρου διδάσκει ἡ πείρα τοῦ Amsterdam).

6ον) Ἡ κατάργησις τῶν ὀργανώσεων προσηλυτισμοῦ καὶ ἡ καταδίκη πάσης προσηλυτιστικῆς δράσεως τῶν Προτεσταντῶν ἐν ταῖς Ὁρθοδόξοις χώραις εἶναι ὁ τελευταῖος δευτερεύων μὲν ἀλλὰ σοβαρὸς ὄρος, ὃν ὀφείλομεν νὰ προβάλωμεν ἐνώπιον τῶν ξένων, ἀξιοῦντες ἀνενδότης νὰ ψηφισθῆ, δεδομένου ὄντος, ὅτι τῷ 1948 ἡ προσπάθειά μας ἐν Amsterdam ἀπέβη ἄνευ ἀποτελέσματος.

* *

Δὲν γνωρίζω ἐὰν περιέλαβον πάντα οὐσιώδη ὄρον, ἀναγκαῖον διὰ τὸν ὀριστικὸν καθορισμὸν τῆς σχέσεως τῆς Μιᾶς, Ἀγίας Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς διατηρουσῆς τὴν Οἰκουμενικὴν παράδοσιν τῆς Ἀρχικῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Παύλου καὶ τὴν φιλελευθέραν ἀντίληψιν—ἐνωσιν εἰς τὰ οὐσιώδη—ἥτοι τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Πρέπον ὅμως εἶναι νὰ σημειώσω ἐν τέλει, ὅτι ἔχω βαθεῖαν συνείδησιν τῶν δυσχερειῶν τῆς Ἐνώσεως—αὕτη φαίνεται κατ' ἀνθρωπίνην καὶ ἱστορικὴν προοπτικὴν πολλάκις χίμαιρα—ἀλλὰ φρονῶ, ὅτι ἡ ἡμετέρα Ἐκκλησία οὐδὲν, ἐπιτρεπόμενον αὐτῇ, μέσον δέον νὰ παραλείψῃ, ἵνα ἐκπληρώσῃ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου, «ἵνα πάντες ἐν ᾧσιν» (*).

1. Προλέγω δὲ ὅτι καὶ ἐὰν ποτὲ Ἐκκλησίαι τινὲς ἤθελον φθάσει εἰς ἀποφάσεις πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῆ τὸ πρόβλημα τῆς δεσμεύσεως τῶν ἀκολουθουσῶν γενεῶν, διότι ἐνῷ παρ' ἡμῶν αἱ δογματικαὶ συμφωνίαι, αἱ ἐπικυρούμεναι ἀπὸ τὰς Συνόδους καὶ τελικῶς ἀπὸ Διορθόδοξον (Οἰκουμενικὴν), δὲν δύνανται νὰ μεταβληθῶσιν, παρὰ τοῖς προτεστανταῖς δὲν ὑπάρχει ἀρχὴ ἔχουσα τὴν τοιαύτην δικαιοδοσίαν. Καὶ αὐτὸ εἶναι ἐν πρόβλημα, τοῦ ἀπωτάτου ὅμως μέλλοντος.